

פרוטוקול מס' 273

מישיבת ועדת השירותים הציבוריים
יום ג', י"א באדר השל"ז - 1.3.77, שעה 11.00

נכחו:

חברי הוועדה:
ח. גרוסמן - היו"ר
א.נ. אלדין
י. בארי
צ. לינקר
מ. ידיד
ב.צ. קשח
ח. שמעוני

מוזמנים:
מ. בן-פורת - חבר-הכנסת
ד"ר רשף - משרד הבריאות
פרופ' ניקמן - ביה"ס לרפואה, י-ם
פרופ' קאופמן - ביה"ס לרפואה, י-ם
ד"ר פרומר - מנהל ביח-הבואה לטבעונים
באשקלון
פרופ' ברונר - ביה"ח דונולו
י. בן-אורי - מורה לתזונה טבעונית
ד"ר א. בוק - משרד ראש הממשלה
ד"ר בן-גדליה - משרד ראש הממשלה

מזכירת הוועדה: ש. כרם

רשמה: צ. ספרן

סדר היום: הרגלי חזונה בישראל והשפעתם על בריאות הציבור - הצעה לסדר-
היום של חבר-הכנסת מרדכי בן-פורת.

- 1196 -

אני פותחת את הישיבה.

היו"ר ח. גרוסמן:

ב.צ. קשת:

הצעה לסדר: לא פעם אנחנו מנקרים במסגרת הוועדה את הנעשה במסודות למפגרים, אבל מה שעשו אתמול בתוכנית השעה השלישית בטלביזיה עבר את גבול המותר ואת גבול הטעם הטוב. יכול מנחה להביע דעתו אם הוא נעדר טיפול קהילתי או לא, בעד טיפול במסודות או לא, אבל להציג שתי משפחות מסודרות יפה, בעלות הבנה ויחס חם לילדיהן ומצד שני להראות חמונות, כמעט מפלצחיות, של שני נערים אומללים המתחבקים ומתנשקים, לחזור על כך ארבע פעמים וכל זאת כדי להמחיש זמות של מוסד שמטפל במפגרים, אינו אלא עיוות שאי אפשר להסכים לו. על הוועדה להביע את אי-שביעות רצונה מהעמדת הנושא בצורה זו. עם כל הביקורת שיש לנו על משרד הסעד לא זו הביקורת שאנחנו רוצים בה.

היו"ר ח. גרוסמן:

צפיתי אתמול כשידור, יש מקום לדון עליו, אבל אני לא חושבת שהוא היה

חד-משמעי כפי שאתה טרמז.

הרגלי חזונה בישראל והשפעתם על בריאות הציבור - הצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת מרדכי בן-פורת

מ. בן-פורת:

אני ניגש לנושא בדחילו ורחימו למול המומחים היושבים כאן, המכירים את הנושא ויטוידותיו הרבה יותר טוב ממני. איננו מוסחה, פשוט הצנתי לתחום זה ונפגעת וכחבר-הכנסת שאינו צריך להיות מוסחה לכל דבר אלא לנטא נושא מסויים וציבור מסויים כך עשיתי. אני שמח שהעחונות - שהיתה פנויה מכל נושא מסעיר אחר בעת שהועלה נושא זה - נתנה דחיפה לענין שגם הביא לתהודה גדולה בציבור. ציבור רב חרד, מתעניין ומבקש הדרכה ואני מקבל מכתבים מסשפחות המבקשות שיגידו להן מה לעשות. קיבלתי מכתב מנאר-שבע שבו נאמר: אנחנו מספר משפחות שקראו בעיון רב את שהתפרסם בנאומוך ובעקבות הדברים אנחנו מעונינים לעשות תפנית בנושא המזון. לשם כך אנחנו זקוקים לעזרה, להכוונה. אני מסער שיש עוד רבים שמוכנים לשנות את הרגלי החזונה שלהם ויש להתחיל להדריך בנושא זה כבר מתחנות טיפות-חלב.

לא אכנס שוב לפרטי הנושא ואתייחס

אך ורק למסקנות שהנאתי מעל במת הכנסת:

(1) יש להקים רשות מזון בין-משרדית

שחטפל במזון.

(2) יש לגבש מדיניות של שימוש בקרקע -

הגידולים שיש להרשות לחקלאים לגדל והגידולים שצריך להמליץ עליהם בפני החקלאים. גידול המזון כיום מעוות ומדיניות הקרקע איננה מנוססת על הרגלי חזונה טובים.

(3) יש להגביל את יבוא הבשר. לפי דעת

המומחים והסטטיסטיקה גם אם לא ייבאו בשר תוכל האוכלוסיה כולה לקבל את כמות הבשר המינימלית הדרושה.

על סמך מה הקביעה הזאת?

ב.צ. קשת:

מ. בן-פורת:

סל המזונות שקבע ד"ר רשף, שמטפל בנושא זה, נותן 400 גרם בשר לשבוע, שזו כמות שמעל למינימום. גם אם כל האוכלוסיה תצרוך 400 גרם בשר לשבוע אין צורך ביבוא בשר. הבשר שפייצרים בארץ מספיק.

אינני רוצה להפיץ את תורת הצמחונות

או הטבעונות, אבל אני רוצה למנוע את הזלילה במדינה הזאת גם מאספקט

כלכלי: אפשר לחסוך על ידי כך 4 מליארד לירות במטבע שלנו, 150 מליון דולר לשנה. כמה ימי לימוד ארוכים אפשר היה לקיים במדינה הזאת באותו כסף? כמה כיתות בתחום חינוך חובה לא היו מקצצים? איך היינו יכולים להיסנע מלעמוד כעני בפתח בפני המוסדות בארצות-הברית אילו היה לנו כיום זה?

(4) יש לקבוע מהם מצרכי היסוד, אף מומחה לא קבע מהם מצרכי היסוד. על סמך מה נקבעו אצלנו ארבעה-עשר מצרכי היסוד? מדוע ההסתדרות נלחמת על מצרכי יסוד שלא בדקה אותם ואינה יודעת אם הם טובים או לא? משרד הבריאות הוא שצריך לקבוע אם סוכר הוא מצרך יסוד או לא, אם שמן או מרגרינה הם מצרכי יסוד או לא, אבל קולו של משרד הבריאות לא נשמע במשרדי הממשלה. אנחנו מגיעים במדינה לאנסוורד שנקבעים דברים מבלי שידוע אם הם טובים או לא. הכנסת, שמחפקידה לפקח על משרדי הממשלה, צריכה לקרוא אותם לדין ולשאול: מי שמכס?

(5) יש לקיים סקר דציני כדי לדעת מהו הכיוון הנכון שבו צריך ללכת. כשמודברים על חלבון, שומן, סוכר אבי שייך מהם מהו הכיוון. הנושא לא נחקר כדאי. הסקר האחרון בקבוצה טבעונית או צמחונית במושב אמירים נעשה על ידי פרופ' קאופמן בשנת 1953 ומאז לא נערך שום סקר. האם הטבעונים האלה הולכים בדרך הנכונה? האם הם חיים חיים נכונים? אם משהו בדק אותם ואם הם חיים חיים טובים מדוע לא נחיה כמותם? צריך שיערך סקר משותף של משרד הבריאות ובתי-הספר לרפואה ושר הבריאות גם אמר שהוא מוכן להעמיד מכום מסויים לרשות סקר כזה. ד"ר חנה ממכון וינגייט מוכנה לעסוק בבדיקת הכושר הגופני של הצמחונים והטבעונים, אבל צריך להתחיל בעריכת הסקר.

יושב-ראש הכנסת אמר לי שהוא מוכן להקציב לוועדת השירותים הציבוריים מכום כסף לדברים שהוועדה תרצה לעשות במסגרת עבודתה. הייתי מציע שהוועדה תיזום הוצאת חוברת בשם הכנסת ועל חשבון הכנסת - כשם שעשתה ועדת החינוך והתרבות שהוציאה חוברת לענין הרפורמה בחינוך - שבה יובאו הדברים שנאמרו בוועדה ובכנסת; ושר הבריאות בחשובה להצעת הביא נתונים מאלפים. כדאי להדפיס 10-20 אלף חוברות כאלה, להפיץ אותן בתחנות טיפות-חלב כדי להדריך את האמהות עוד לפני שהן מתחילות להזין את התינוקות בסוכר וממתקים.

(6) יש להקים מוסד רפואי שיעקוב, יסקור וייעץ בעניני תזונה, יטפל בשינוי הרגלי התזונה.

(7) יש להקים מוסד לגמילה משומן, מוסד שיוכל למשוך אליו גם תיירים מחוץ-לארץ שיישבו בו שנועיים-שלושה ואחר כך יחזרו לארצם.

שינוי הרגלי התזונה, מניעת הזלילה יביאו לחסכון של מאות מליוני לירות בכניסת בתי-חולים, באישפוז ותצמח סכך ברכה גדולה למדינה, למשפחות ולעקריות-הבית. באמירים ראיתי איך אפשר לגדל דור חסון גם מבלי לאכול בשר.

פרופ' ברונר:
אתרכז בקשר שבין תזונה ומחלות לב וכליות; אנחנו שייכים לשבע-שמונה ארצות בעולם שבהן התמותה הגדולה ביותר בשל מחלות לב בגיל הביניים. התמותה אצלנו גבוהה פי שלושה מאשר בצרפת וב-20% יותר מאשר בגרמניה ושבדיה, וזאת לפי פירוטמים של ארגון הבריאות העולמי.

י. בארי: ומה בהשוואה לארצות-הברית?

פרופ' ברונר: בארצות-הברית המצב דומה לשלנו.

אין ספק שהתזונה היא אחד מגורמי הסיכון במחלות הלב ויש לה בתחום זה שני היבטים: (1) עליית הכמות של שומנים מסויימים. המפורסם שביניהם הוא הכולסטרול, אבל יש שומנים אחרים בדם שהם לא פחות חשובים; (2) השמנת יתר. כשמתוכננים ברחובות הארץ אפשר

פרופ' ברונר:

לראות את התוצאות של משקל יתר גם אצל צעירים רבים.

התזונה היא לא רק בעיה רפואית אלא גם בעיה חברתית מרחיקת לכת שיש לה השלכה מאד עמוקה על צורת חיינו ועל האופן שבו אנחנו מגדלים את ילדינו. הרבה אנשים רואים את אחד הסיפוקים החשובים ביותר בחייהם באוכל הרב שהם צורכים. אפשר לראות את זה בארוחות, בסעודות שעורכים ובמסיקות שלאורך הרחובות, בעיקר ביום העצמאות. אחד הדברים שמאפיינים את הקיבוצים היא האכילה ללא הגבלה, אולי בגלל העובדה שהאנשים אינם צריכים לשלם עבור האוכל שהם אוכלים.

עלינו להשתמש בכל האמצעים שבידינו

על מנת לשנות את הרגלי התזונה והתהליך אינו פשוט כלל. עשינו צעד אחד בבית-חולים דונולו במבצע שנקרא "לב בריא" ושנערך בבת-ים. במבצע זה הכוונה היא לערוך בדיקות פרונוזטיביות כדי להשפיע על כל גורם סיכון שקשור לתזונה או לפעילות גופנית והעשוי להביא למחלת לב. מכיוון שלא הספקתי לקבל כסף למבצע זה בניתי אותו על כך שהנבדקים ישלמו בעצמם עבור הבדיקות והצלחנו, אמנם עם הרבה תעמולה שנעשתה על ידי ארגונים וולונטריים ומקצועיים, ממועצה הפועלים ועד מועדון רוטרי.

היכן נערכות הבדיקות?

היו"ר ח. גרוסמן:

במכון באוניברסיטת הל-אביב שהוא חלק מבית-החולים דונולו.

פרופ' ברונר:

התשלום עבור הבדיקה הוא 220 לירות, כאשר העירייה משלמת עבור כל חושב 40 לירות מסכום זה, והבדיקות כוללות בדיקות דם, בדיקות כלליות ובדיקות ארגומטריות הנוגעות ליכולת הגופנית.

אחד הדברים המאפיינים את הישראלים - מאפייין שקשור גם הוא במשקל יתר - היא היכולת הגופנית הירודה בהשוואה לארצות אחרות.

אשר לצד המדעי בנוגע לצמחונות:

קיימות בעניין זה הרבה עובדות מדעיות ואין שום ספק שאפשר להיות צמחוני ויחד עם זה בעל יכולת גופנית מצויינת, שאפשר להיות מצוייין מבלי לאכול בשר. מצד שני, גם אם אוכלים בשר בכמות המתאימה והרצויה אין שום נזק.

לעניין של החדרת התודעה: האמצעי החזק

ביותר כיום מבחינת השפעתו הוא הטלביזיה, שנותנת היום בנושא התזונה הרבה פחות ממה שהיא יכולה לתת. לא מספיק שידור אחד, אלא צריך למכור את הנושא לציבור כשם שמוכרים לו מוצר ולחזור על כך כל הזמן.

התזונה היא אחת השאלות החשובות ביותר

וכמי שיש לו נסיון במניעת מחלות לב אני בדעה שעל ידי פעולה מונעת טובה ורחבה אפשר להוריד את שכיחות התקפי הלב מתחת לגיל 65 ב-30%. גם מבחינה כלכלית זה הישג עצום. שר הבריאות אמר בכנסת שהפסדים האקונומיים עקב מחלות לב מגיעים לסכומים עצומים ואנן מעריך - לסליאורד וחצי אגנוריד את שכיחות התקפי הלב ב-30% נחסוך 500 מליון ל"י. לא דרושים יותר מ-100 מליון לירות כדי לעשות את המאמץ העצום ולחסוך את הסכום הזה, בנוסף לצד ההומניטרי שבעניין.

ד"ר פרומר:

להערתו של פרופ' ברונר שהכושר הגופני

של הישראלים ירוד: בספרם של ד"ר

יהודה שינפלד וד"ר יעל שפירא נאמר שהכושר הגופני של הישראלים ירוד ב-30% בהשוואה לכושר של בני גילם בחוץ-לארץ.

1.3.77

ד"ר פרומר:

בריאות האדם תלויה בארבעה גורמים:

- 1) אכילה נכונה ומחוננה; (2) פעילות גופנית; (3) הימנעות מכל גורם המזיק לאורגניזם; (4) פיתוח השקפה חיובית על החיים. בארץ אין תודעה בכל מה שקשור לפעילות גופנית - לא בצה"ל, לא בנתי-הספר ולא בגני הילדים. במה שקשור להימנעות מגורם המזיק לאורגניזם אנחנו יודעים שאנשים מעשנים, שוחים קוקה-קולה, המכילה קפאין כדי שאנשים יתמכרו למשקה. באשר לאכילה - אני מאמין שאפשר לחיות ולהתקיים מאוכל צמחוני. ייתכן שאכילת בשר בכמויות קטנות אינה מזיקה.

עלינו לזכור שרוב המזון שאנחנו אוכלים הוא מזון תעשייתי שעובר תהליכי זיקוק ועיבוד. בחיטה, לדוגמה, לוקחים את החלקים המזינים ביותר, את הסובין ואת הנבט, ומשאירים את העמילן. את החלקים המזינים מכניסים לתוך התערובת שבה מאכילים את הפרות והעופות ורק לאחר ששוחטים אותם והם משמשים למאכל אנחנו מקבלים את אבות המזון. נוסף לכך מכיל המזון שלנו כימיקלים שונים. עשו חשבון שאדם בארצות-הברית - קרוב לוודאי שגם אצלנו - אוכל 2 קילוגרמים של כימיקלים כאלה בשנה והכוונה לחומר מסמר וצבעי מאכל. בארץ אין כל פיקוח על חומרים אלה. על בקבוק סיץ אשכוליות אפשר למצוא כתוב שהמיץ מכיל חומר מסמר וצבע מאכל, אבל לא נאמר מהם החומרים ונאלו כמויות הם נמצאים בסיץ. כולם ימכמו אתי שחומרים כימיים אלה רק יכולים להזיק לבריאותנו.

פרופ' ברונר דיבר על עורך משקל כגורם סיכון להיווצרות התקפי לב, אבל אנחנו יודעים שגם עישון, שהוא דבר שבשליטתנו, גם חומר פעילות גופנית, שאף היא בשליטתנו, וגם אחוז גבוה של כולסטרול הם גורמים מסכנים.

באשר למחקר שנוגע לצמחונות וטבעונות: הרבה זמן חשנתי להציע לאנשים שמעוניינים לעשות מחקר לערוך אותו על ה"כוסים העבריים" שחיים בדימונה. זו קבוצה אנשים צמחונים לגמרי שאינם אוכלים דבר מן החי.

אכילת בשר היא נזבזבית מאד. לו היינו אוכלים את הגרעינים, את הדגנים והקטניות היינו יכולים לחסוך פי חמישה-עשרה מההוצאות שאנחנו מוציאים על מים, אדמה ועוד.

י. בן-אורי:
אני טבעוני העוסק קצת ביעוץ והדרכה בטבעונות. הגעתי לטבעונות לא מתוך אידיאולוגיה או ממוך השקפות מוסריות. בגיל שלושים הייתי נכה כתוצאה ממחלה שנקראת ראומטיק ארטריטיס. לאחר שבלעתי תרופות מכל הסוגים הגעתי לטבעונות והבראתי לחלוטין. התוצאה הזאת היא שהביאה אותי לטבעונות.

למזון יש תפקיד אחד - תפקיד ביולוגי בריאותי, אין לו שום מטרה אחרת. החיות בטבע בוחרות להן את המזון לפי אינסטינקט, אבל האדם כיצור תרבותי, חברתי, סיפח לנושא המזון כמה היבטים וכיום מחלוקה למזון אספקט כלכלי, אספקט דתי ואפילו אספקט פוליטי, מתלווים למזון מינהגים וגם אינטרסים מסחריים של יצרני המזון. מסיבה זו רוב בני-האדם אינם בוחרים לעצמם את המזון - בחיות שאין להן אינטלקט אלא יש להן אינסטינקט - אלא יש מי שמיצור עבורם את המזון וקובע מה כל אחד יאכל. הוא הדין לגבי עישון - אם לא היו מגדלים טבק, אם לא היו מייצרים סיגריות, אף אחד לא היה מעשן. מי שמתעלם מעובדות אלה מתעלם מהעובדות העיקריות, כי יצרן הקוקה-קולה או יצרן החמאה שמיצרים את תוצרתם רוצים גם למכור אותה.

יש להבחין בין מזון לבין רעל. ההגדרה הפשוטה אומרת שכל דבר שאנחנו אוכלים והגוף יכול להשתמש בו לצרכיו לייצור אנרגיה וחיידוש הרקמות במינימום של נזק זהו מזון.

י. בן-אורי:

לעומת זאת כל חומר שמכניסים לגוף והגוף אינו יכול להשתמש בו לצרכיו ועליו להפריש אותו, זה רעל. לדעתנו יש מזונות שהם פחות טובים ומזונות שהם יותר טובים. אנחנו חושבים שבשר אינו רעל, הוא מזון כיוון שהוא נוצר מירק - המקום היחיד שבו נוצרים החלבונים והפחמימות הוא העלה - אבל לדעתנו הוא מיותר לגמרי ואינו מתאים לאדם, כשם שאנחנו חושבים שהחלב והביצים מיותרים. בעלה הטבק, למשל, יש מזון, אבל הניקוטין שבו הוא כל כך רעלני שאינו מאפשר לנצל את חומרי המזון. יש הרבה מוצרי מזון בשוק שאי אפשר להתייחס אליהם כלל כאל מזון כי בגלל תהליכים מסויימים אין להם כל ערך תזונתי. כאלה הם הסוכר הלבן והקמח הלבן שהופכים בגוף לרעל או לפחות לחומר מזיק. אנחנו הטבעונים הגענו למסקנה שכדי לשמור את עצמנו ממחלות עלינו לחזור ולבחור לעצמנו את המזון שמתאים לנו.

קיים המושג של תת-תזונה. יכול אדם להיות בעל משקל יתר ומצבו הוא מצב של תת-תזונה. מצב כזה קיים כיום בארצות בהן יש שפע של מזון - ארצות-הברית, אירופה, ישראל. יש מקומות שמגיעים לתת-תזונה בגלל חוסר מזון; יש מקומות שמגיעים לתת-תזונה בגלל עודף אכילה. יש אנשים שאוכלים בשר שלוש פעמים ביום והם אנמיים. אלה השוככים בבתי-החולים בגלל מחלות כרוניות, בגלל אנמיה ותת-תזונה הם לאו דווקא צמחונים וטבעונים.

לנו יש הנסיון שאין למדיצינה. לא נולדנו טבעונים. אכלתי בשר ואני יודע איך הרגשתי אז, מה היה מצב בריאותי, איך נראיתי, מה היה הכושר הגופני שלי; כיום אני טבעוני ואני יודע איך אני מרגיש עכשיו. המדיצינה אינה מוכנה לבדוק את הערך הבריאותי של התזונה הצמחונית בצורה רצינית.

במשך שנים רבות הלעיטו את הציבור בדעה שחלבון מן החי הוא דבר חשוב מאד, אולי החשוב ביותר, שבלעדיו אי אפשר לחיות. בינתיים הסתבר שבאותו מוצר מצוי שומן מן החי, אבל לא רוצים לקרוא לילד בשמו. כאמור, שומן מן החי רק בחלבון מן החי, למרות שגם שומנים צמחיים יכולים להפוך בתנאים מסויימים לגורמי כולסטרול.

מסתבר שבישראל הצריכה הממוצעת של

חלבון לנפש היא 80 גרם.

כבר 100 גרם.

ד"ר רשף:

י. בן-אורי:

חצי מן הצריכה הזאת היא חלבון מן החי. אני חושב שאותם 50 גרם חלבון מן החי הם אחד הגורמים העיקריים לא רק למחלות לב אלא למרבית המחלות הכרוניות, מחלות הכבד, הכליות, הסכרת ודלקת הפרקים. יש בארץ אלפי אנשים שהחליטו שמחלות כרוניות קשות ביותר על ידי צעד פשוט מאד - שינוי התזונה ובעיקר שחרור האורגניזם שלהם מכל חלבון מן החי ומכל המוצרים התעשייתיים. דרך אגב, נושא זה של צמחונות כדרך ריפוי לא הומצא על ידי טבעונים, אלא על ידי רופאים מדיצינאים כמו ד"ר ג'קסון, ד"ר ביכר שהגיעו לדרך זו.

בקשר למצרכי היסוד: תארו לכם מצב חירום שלאדם אין בבית כלום אלא סוכר לבן, קמח לבן ושמן. האם בן-אדם יוכל להתקיים על שמן, על קמח, על סוכר? - בשום פנים ואופן לא. האדם יחיה יותר זמן אם לא יאכל דבר וישתה רק מים מאשר אם יאכל שמן, או סוכר, או קמח. אם יאכל רק סוכר יגסוס תוך שבועיים-שלושה, כי כל גופו יהפוך לאסידוסיס אחד גדול; אם יאכל קמח לבן יכנס לתת-תזונה. מי החכם שקבע מוצרים אלה כמוצרי יסוד? יש מוצרים שכל האוכלוסייה משתמשת בהם מקטן ועד גדול, כמו תפוח-עץ, כמו בננה שיכול לאכול אותם גם הזקן, גם החולה, גם התינוק, אבל ביצה לא כל אחד יכול לאכול. צריך לקבוע את מוצרי היסוד לפי הערך התזונתי, לפי השימוש הנרחב ולא לפי האינטרסים של היצרנים.

י. בן-אורי:

מהלחם, לדוגמה, מוציאים את החלק הטוב, מייצרים לחם חסר חיוניות שצריך
אחר כך להעשיר אותו על ידי תוספת ויטאמינים סינתטיים וברזל. האם זה
לא מעשה חלם? מדוע בכלל צריך לאפות לחם מקמח לבן? מדוע בכלל צריך
לשוק סוכר לבן? קיימות הוכחות שסוכר לבן הורס את ויטאמין ב¹,
הורס את הקלציום בגוף וקיים קשר בין סוכר למחלות לב. העובדות ידועות,
אבל עובדות לחוד ומציאות לחוד: בנתי-החולים ממשיכים לתת סוכר לבן;
בנתי-החולים מעשנים, למרות שידוע שהעישון גורם בזק; בנתי-החולים
מגישים עוגות וקוקה-קולה; נותנים לחולי-לב ביצים למאכל.

הגיע הזמן שגוף ממלכתי, שאינו אינטרנסט
ואינו מושפע מאינטרסים מסחריים, יטפל בנושא זה ואז לא יקרה מצב
שחבובה היא שחקבע מה בריא לאזרח ומה לא בריא במקום שמשרד הנריאות
יחליט על כך. אנחנו חיים בתקופה שבה העם החליט - קפה עליה, או
על כל לשון ליבר ראשון. זו תקופה של שטיפת מוח כדי לסכור מוצרים
לאזרחים. הגיע הזמן שיעסקו ברצינות בנושא התזונה שנוגע לבריאותו של
האזרח ולכיסו ויבוא על הברכה חברה-הכנסת מרדכי בן-פורת שהעלה את הנושא
לאף אחד מאתנו אין אינטרס אישי, כלכלי או מסחרי, אלא אינטרס לאומי
כללי.

פרופ' קאופמן:

אחלק את הדיון שלי לשתי נקודות, שאין
ביניהן אפילו קשר ישיר: (1) בעיית
הצמחונות והטבעונות; (2) שינוי הרגלי התזונה. אני חושב שאם נעסוק
בטבעונים ובצמחונים נתעלם מעיקר הבשורה שהעלה, בצדק, חברה-הכנסת
בן-פורת בכנסת. עיקר הבעיה היא שלא קיימת אצלנו בארץ מספיק מודעות
לבעיית התזונה בשעה שניגשים לתכנון כללי, אם מדובר בתכנון כלכלי של
החקלאות, אם מדובר בהתפתחות ותכנון תוכניות לעתיד.

אפשר לומר - גם אחרי שהתפרסם עכשיו

מאזן המזונות האחרון - שבמסוצע לגבי כל האוכלוסיה לא צריכה להיות
אצלנו תת-תזונה במלוא הטובן של מלה זו. יחד עם זאת כדאי לזכור שרוב
המספרים שבידינו הם מספרים ממוצעים הסתייחסים לאוכלוסיה כולה ואיננו
יודעים בדיוק מה מצב הילדים, מה מצב הזקנים וכיצד מחולקים המשאבים.
מסקרים שנעשו פה ושם באורח ספוראדי על קבוצות קטנות קשה מאוד להסיק
מסקנות לגבי האוכלוסיה כולה, אבל קיים רושם די ברור שיש שכבות
אוכלוסיה מטויימות בהן יש מצב של חוסר תזונה, אם כי לא קיים חוסר
בסיסי. לפתרון בעיה זו אפשר להציע רק את הפתרון שמציע ארגון הנריאות
הבין-לאומי לכל מדינות העולם: צריכה להיות מערכת פיקוח מתמדת על כל
השכבות הסוציאליות השונות; לא רק לגבי האוכלוסיה כולה אלא גם לגבי
אינדיבידואלים שמתייחסים לקבוצות מסוכנות - במיוחד ילדים וזקנים -
כדי שנוכל ללמוד מהן הבעיות ובהתאם לכך להחליט מה לעשות בצדדן.

וכאן אני מגיע לצמחונות ולטבעונות, למה

שאוכל האדם ולמה שמציעה לו המדינה לאכול: בני-אדם אינם אוכלים לצרכי
אנרגיה ולצרכי בניית הגוף בלבד. האכילה היא גם חלק מן התרבות שאנחנו
חיים בה ומכיוון שאיננו רוצים לחזור לימים שטיפסנו על העצים עלינו
לראות אותה במכלוליה. זה לא אומר שאם אנחנו עדים לסטיות שקיימות או
לדברים שמביאים מחלות אנחנו לא צריכים לעשות פעולה לשינוי המצב,
אבל גם אי אפשר להתעלם מגורמים שונים שבחיינו ולהגיד לאדם שהוא יכול
להיות מאושר ובריא אם יסתפק בכוס שתיה אחת ליום שמכילה אותן אלפיים
קלוריות שנחוצות לאדם באופן תיאורתי, וכבר אמרו חז"ל שאין גוזרים
גזירה על הציבור שאינו יכול לעמוד בה.

דבר שני: אנחנו חיים במדינת ישראל ולא

על הירח ואנחנו צריכים להביא בחשבון את המציאות הישראלית כמות שהיא
לגבי כל תכנון שעושים לטווח ארוך. בפתרון שלנו אנחנו צריכים להגיע
לפשרה הטובה ביותר שתענה על כל הדרישות בהשקעה אופטימאלית. אף אחד
מן הפתרונות שניציע לא יוכל להיות פתרון מכטימלי, כמו שהרופא או הכלכלן

פרופ' קאופמן:

או החקלאי היו רוצים לראות אותו. אנחנו חייבים להביא בחשבון את תלות מדינת ישראל ביבוא, את בעיית המטבע הזר של מדינת ישראל, את הבידוד של המדינה שבימי מסבר עלולה למצוא את עצמה בלי מקורות יבוא מחוץ-לארץ ותצטרך לייצר בעצמה. אנחנו חייבים לראות את עצמנו במצב בין-גושי שעשוי להיות, כאשר לא כל אחד ירצה לשלוח את העורפים שלו למדינת ישראל, ואנחנו חייבים ליצור את הכלים לקראת הזמנים האלה. לתוך הסיר הגדול הזה עלינו לזרוק גם את ההכרה בבעיות הרפואיות ובהשלכת שיש להן, וההשלכות מתבטאות לא רק במספר החולים, אלא גם בבניית כתי-חולים, באחזקת מיטות, בשביתות רופאים, שבייתות אחיות כשבל הציבור הולך אחריהם. ועוד השלכה שלא הוזכרה-- השלכה על עצם ההישגים שאדם יכול להגיע אליהם. חושבים שבהרבה מאד ארצות מביאה התת-חזונה לכך שאנשים אינם יכולים להגיע לביצול אופטימום הפוטנציאל שלהם. הם אינם תורמים למדינה את המכסימום שהם יכולים לתרום ולכן המדינה שוקעת. לתוך הסיר הגדול הזה אנחנו צריכים לזרוק גם את הבעיה הכלכלית, החקלאית, המלחמתית והפוליטית ועלינו למצוא את הפשרה שתבטיח לאוכלוסייה את הדבר הכי טוב ותבטיח לאיזו-בידום את הדברים הכי טובים.

לצערנו הרב התכוננים בארץ מביאים בחשבון רק חלק מן הגורמים האלה, לא את כולם. הגורם שבדרך כלל מובא הכי מעט בחשבון הוא הגורם הבריאותי. כאשר מדובר על משק החלבון מן החי, כיצד לתכנן אותו, כיצד הוא צריך להיראות בעוד עשר שנים מביאים בחשבון שיקולים של יבוא ויבוא, שיקולים של המצב בעולם, המצב במדינת ישראל, אבל לא מביאים בחשבון מה צפוי בארץ מבחינה בריאותית, ובאמת אחת המגמות במשק הנשר היא להגביר את התודעה של ייצור יתר וצריכת יתר של בשר בארץ. הדבר החשוב ביותר שאנחנו צריכים ללמוד מן הפגישה שלנו הוא שחייבים להביא בחשבון את הנתון הרפואי במכלול השיקולים שמביאים בחשבון. הנתון הרפואי עולה בקנה אחד עם הדברים שאמר פרופ' ברונר לגבי משק השומן מן החי ומשק השומן מן הצומח. תנובה עושה כיום תעמולה למען החמאה ומחיר החמאה שירד נקבע כנראה על ידי האוצר. במצב שאנחנו נמצאים בו היום אסור לעשות תעמולה לדברים שאומות העולם כבר הגיעו להכרה שאינם טובים. במקום שנהיה שמחים על ההישגים שכבר הישגנו מתחילים פתאום לעשות תעמולה לדברים שהצלחנו להתגבר עליהם.

הוזכרו כאן הקיבוצים כצרכנים גדולים של אוכל, אבל קיים צרכן גדול יותר - זה ל. קשה להאמין לכמויות הביצים שאוכלים בצה"ל. אינני יודע מה הטיבה, ייתכן שזה ענין של נוחיות.

ד"ר רשף: העודפים בלול זו הסיבה האמיתית.

פרופ' קאופמן: גם האוכל בצבא מנושל בצורה שמנה על ידי שימוש בשומן מן החי. לא מדריכים את הטבחים בצבא מה טוב לחייל מבחינה בריאותית ומה לא טוב לו.

אין ספק שהכושר הגופני - שאינו שייך לנושא המצומצם שלנו - מוזנח בארץ. מפעל דומה לזה שעושה פרופ' ברונר בתל-אביב אנחנו עושים בירושלים וגם אנחנו מתרשמים עד כמה מזלזל האזרח הישראלי בכושרו וביכולתו.

אני מסכים פחות או יותר עם השקפתו של פרופ' ברונר לגבי הצמחונות. נכון שאדם החי חיים צמחוניים ועושה זאת במתכונת נכונה תוך ביצול כל היידע התזונתי שקיים לא יינזק מדבר זה ובסופו של דבר הצמחונות גם עשויה להביא לו תועלת, כי הוא אוכל מעט מאד שומן מן החי, מעט מאד כולסטרול, יש להניח שלא ישמין וימעטו הסיכונים.

י. בארי: האם לא קרה שחלו דווקא סכך?

פרופ' קאופמן:

לכן שטתי תנאי - אם הדבר נעשה לפי כל הכללים והחוקים, נכון שמעט מאד אנשים יודעים איך לחיות חיים צמחוניים והסיכויים שיעשו טעויות הם גדולים מאד. קבוצה מסויימת לא תקבל מספיק ויטאמין מסויים, קבוצה אחרת לא תקבל מינרל מסויים, קבוצה שלישית יכולה ללקות בשלשול או בכאבי בטן. אם היינו רוצים שכל שלושה מליון הישראלים יהיו נזולטים מדיאטה צמחונית היינו צריכים להקים כלים עצומים כדי ללמד אותם איך לבצע אותה וזאת בלי להביא בחשבון שמדובר בגזירה שרוב הציבור לא יוכל לעמוד בה.

אני חושב שטוב יעשו הצמחונים והטבעונים אם ישתדלו להישאר במסגרת המדעית המקובלת. אינני רוצה להיבצט למקרים אינדיבידואליים, אבל קשה להניח שיהיה משהו שירפא את גל החוליים הקיימים. אצי מוכן לדון על כל מחלה לגופה ולחשוב אם היא מושפעת מתפריט צמחוני או לא. אם אקבל עובדות משכנעות, אהיה הראשון שאבוא ואומר שטעיית, אבל אסור לזרוק יותר מדי דברים לסיר אחר. בוודאי אסור לזרוק דברים שלגביהם חייבים לקבל פשרות.

עיבוד מזון תעשייתי הוא לא דבר שנעשה למען הלוקסוס. זו אבן יסוד של ההתפתחות הכלכלית, החברתית של החברה המערבית ושל החברה במדינת ישראל. אם אנחנו רוצים לאפשר לנשים לקחת חלק פעיל במעגל החיים, אם אנחנו רוצים לבנות משפחה כמו שבונים את המשפחה הישראלית, אי אפשר לדרוש מעקרת-הבית, שבאה הביתה אחרי העבודה, שתלך לשדה לקטוף את האגוזים מן העצים על מנת שהמשפחה תאכל מזון שלא עבר עיבוד. התעשייה מאפשרת לנו את צורת החיים שבה אנחנו חיים ואנחנו חייבים לראות מה הרווחנו, מה הפסדנו ולמצוא את הפשרה. ההתפתחות החקלאית במדינת ישראל היא המתקדמת בכל העולם. מדוע? האם רק מפני שאנחנו יותר חכמים, מפני שכל השנים היינו חקלאים כשעבדנו כפקידים בחוץ-לארץ? הסיבה היא שאנחנו משתמשים בשיטות מודרניות של זיבול, של עידור על ידי טרקטורים ולא בידיים, של שימוש בכימיקלים, בשיטות אגירה אחרות, בשיטות אחרות של בחירת זרעים. כתוצאה מכך האוכל שאנחנו אוכלים אינו בריא כמו האוכל שקוטפים ישירות מן העצים, אבל אנחנו צריכים למצוא את הפשרה בין ההתקדמות הכלכלית החקלאית לבין מצב שבו אנחנו, כרופאים, ככלכלנים, נאמר: עד כאן מותר ומכאן אסור.

קיים אצלנו שירות המזון שמבקר את התקנים, אם כי נכון שאי פה אי שם יש ליקויים, ששיטת התוויות על המזונות אינה מפותחת אצלנו כמו שהיא מתפתחת בארצות-הברית בחמש-שש השנים האחרונות. יחד עם זה לא יהיה נכון לומר שלא עשינו שום דבר בשטח זה ושבמדינת ישראל כל דאלים גבר. טוב אם ועדה זו תוכל לתת יותר שיניים בפיקוח על המזונות ותדאג לתחיקה יותר מקיפה.

בסיכוסו של דבר הייתי אומר, גם בקשר לצמחונות וכימיקלים, שהדרך הנכונה כפי שהיא נראית לי היא דרך הפשרה שתביא לחסכון במטבע זר, לייצור מקומי מכסימלי ולשמירה מכסימלית על בריאות האדם.

ד"ר א. ברק:

אני שמח על ההזדמנות שניתנה לי להופיע בפורום של ועדה זו, ובמיוחד אני שמח על השומות דברי הכנסת שנשלחו אלי בנוגע להצעה לסדר היום של חבר-הכנסת צדרכי בן-פורת. זוהי דוגמה יפה להכנה וללימוד נושא מזוויות השונות.

בתוקף תפקידי הייתי רוצה להציג חלק מן ההיבטים הממלכתיים הרחבים יותר של הבעיה כדי שנראה כיצד משתלבת בהם ההצעה לסדר היום ואולי גם לתת הארה ממלכתית יותר להיבטים השונים של הנושא.

למעשה נכנסנו לענין לפני כשלוש שנים. היה זה בקיץ 1973 כשארצות-הברית הטילה את האמברגו הראשון על יצוא סויה מארצות-הברית לאירופה בעקבות ההסכמים עם הרוסים. זו הפעם הראשונה

ד"ר א. ברק:

שבדלקו אורות אדומים לגבי המשמעות שיכולה להיות למעשה של ארצות-הברית לגבי כלכלת אירופה וכלכלת מדינת ישראל. האמברגו על הסויה לישראל ולארצות העולם הביא להאמרת מחירים של כ-240% במחיר הסויה, עם כל המשמעות העצומות שיש לכך לגבי הכלכלה בישראל, לגבי סבסוד משק בעלי החיים והמוצרים המתקבלים ממנו. באנו איפוא ואמרנו שעלינו לראות מהן ההשלכות ארוכות הטווח שעשויות להיות לתופעות כאלה בעתיד, מה גם שאנחנו אמונים על ספרות מדעית ועל ספרות שמתפרסמת מטעם ארגונים בין-לאומיים לפיה קצב גידול אוכלוסיית העולם מהיר יותר מקצב תוספת מקורות מזון חדשים להזנתה. יש סקרים מסקרים שונים, אבל המכנה המשותף של הנתונים מראה שהגידול השנתי של תצרוכת המזון בעולם הוא נשיעור 2.4% ואילו התוספת השנתית של מקורות מזון להזנה ישירה ועקיפה של האוכלוסייה קטנה משיעור זה. הוויכוח הוא על הזמן שבו תפגשנה נקודות אלה ויתחיל רעב בעולם או מצב שבו מדינות מסויימות, ברמות שונות של התפתחות, תפגענה מהר יותר, ומלברים על סדר גודל של סוף שנות השמונים, מחצית שנות התשעים. ההערכות הממלכתיות לקראת משבר מזון כגון זה אינה יכולה להיעשות מהיום למחר וזה אחד הנושאים הכבדים ביותר של מדינת ישראל. אני מצטער על העימות של הדיון בכנסת ובראה לי שלא נתנו מספיק את הדעת על נושא זה מבחינה ממלכתית.

היבוא של מוצרי חלבון לישראל במכלול השונה שלו מגיע היום ל-600 מליון דולר וזאת על פי סטטיסטיקות רשמיות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה המבוססת על נתוני משרד המסחר והתעשייה - כלומר, יבוא זה מתחרה על המקום השני עם יבוא האנרגיה לאחר היבוא הבטחוני. לפי תחזיות, המבוססות על נתונים עדכניים שקיבלנו מרשות התכנון של משרד החקלאות ושל משרד האוצר, יגיע יבוא מוצרי החלבון בשנת 1985 - במחירים של היום ומבלי להביא בחשבון את שיעור האינפלציה - למיליארד דולר.

פרופ' ברוצ'ר:

איזה חלבון?

ד"ר א. ברק:

גם מן החי וגם מן הצומח.

אפשר לתרגם מיד את הסכום ללירות ולראות שמבחינה כלכלית זה מגזר לא מבוטל ושזה מגזר לא מבוטל גם מבחינת התלות שלנו בתחומים מסויימים, תלות שאיננה בריאה בגלל כל ההיבטים של הבעיה. החחלצו איפוא לשאול את עצמנו איך נערך מבחינת מדינת ישראל שהיא מוגבלת במשאבי מים, מוגבלת במשאבי קרקע, בכושר הייצור התעשייתי ובהרבה דברים, כאשר למעשה בדיעבד ויתרנו על גידול חלבון בישראל, אין לנו כמעט מרעה טבעי בישראל ועברנו למזון מרוכז של בעלי חיים וכאשר בזמן שהסויה הייתה יותר זולה היפנה התכנון הממלכתי של המשק את המים שהיו מיועדים לגידולים אלה לשימושים אלטרנטיביים אחרים, וכבר מזמן לא בדקו את האלטרנטיבות הכלכליות של הקצאת המים האלה לשימושים השונים.

לא היינו צריכים להיות למדנים גדולים מדי כדי להגיע לעובדה הבסיסית שמייד הזדקרה לעינינו בקשר לצריכת החלבון במדינת ישראל יחסית למדינות מתפתחות ומפותחות בעולם. לפי הנתונים שבידינו - ואני מדבר על סטטיסטיקות של שנת 1975 - מגיעה צריכת החלבון הממוצעת ליום במדינת ישראל ל-95 גרם כשצריכה זו מחולקת ל-47.5 גרם חלבון מן החי ו-47.5 גרם חלבון מן הצומח.

יש כאן נתון מעניין: ב-1975 יבאה ישראל מליון ו-884 אלף טון גרעינים כדי להאביס את בעלי החיים שלנו. כמות זו נתנה לבעלי החיים 380 אלף טון חלבון. מאותם בעלי החיים יצרו 54 אלף טון חלבון אכיל - בשר ובעיקר עופות. זאת אומרת, יחס ההפיקה הוא 1 ל-7; על כל גרם חלבון מן החי שאנחנו אוכלים בממוצע לאומי צרכנו 7 גרם חלבון מן הצומח. אם היינו מחשבים, היינו מוצאים שיש צדק בטענתו של חבר-הכנסת בן-פורת שיש כאן בזבוז גדול מבחינה כלכלית, על

ד"ר א. ברק:

אחת כמה וכמה שבזבוז זה אינו נחוץ מבחינה בריאותית. הכמויות המומלצות על ידי ארגון הבריאות הבין-לאומי מדברות על ממוצע של 70 גרם חלבון ליום - 35 גרם חלבון מן החי ו-35 גרם חלבון מן הצומח. כלומר, יש מקום להוריד בכמויות. הדבר לא יכול להיפטר מהיום למחר אלא על ידי שינוי הרגלי תזונה של האוכלוסייה בצורה מבוקרת, מתוכננת ומודרכת. כשם שלגבי אנרגיה אנחנו באים ואומרים שהיעד הראשון של המדיניות הלאומית הוא חסכון באנרגיה, כך גם בעניין זה אני חושב - על דעת עמיתי הרופאים, על דעת כל ההיבטים החברתיים, הכלכליים והמשקיים - שהיעד הראשון הוא הקטנת הצריכה של החלבון פר-קפיטה.

קל מאד לבוא ולומר שצריך לצמצם את צריכת החלבון על סמך כל ההמלצות של הארגונים המדעיים, על דעת כל עמיתי הרופאים במדינת ישראל, אבל עובדה שזה לא קורה. חובתנו, כמועצה לאומית למחקר ופיתוח, לחכנון את מדיניות המחקר הלאומי בנושאים מוגדרים, כאשר המטרה שהוטלה עלינו - על דעת שר האוצר הקודם פנחס ספיר ז"ל ושר החקלאות הקודם חיים גבתי - היא להכין מדיניות מחקר-בחלבון על מנת שישראל תוכל להגיע לעצמאות. למעשה מדיניות מחקר אינה בלתי תלויה במדיניות הכללית של הממשלה. היא לא עומדת בפני עצמה אלא צריכה לחת מידע מקצועי שישור את הצרכים הלאומיים ואת המדיניות שמעצבים קברניטי המדינה, ואז באמה ואינו בפעם הראשונה שלמעשה לא קיים פורום ממלכתי שבצורה מרוכזת ומתומצחת יוכל לחת תמונה עדכנית על העניין. למשרד הבריאות היבטים בריאותיים של הנושא; במשרד החקלאות נעשות תוכניות חומש ועשור לגבי מבנה משק הלול, הבקר והחלב; ולמעשה-משרד המסחר והתעשייה הוא שמייבא את המזון לישראל לפי נתונים שבחלקם הוא מקבל אותם מן החקלאים ובחלקם מן השוק הבין-לאומי. יוצא איפוא שההידוץ החוזר של תיאום בחוץ משרדי הממשלה - מה צריכה להיות המדיניות הממלכתית בנושא, כיצד מגיעים לעצמאות, כיצד מגיעים לניצול יותר יעיל של המזון המיובא, מה הדברים שאולי יש לדחות את גידולם, מהם הגורעינים שבהם צריך להאכיל את בעלי החיים, קביעת מדיניות הסובסידיות - כל זה חסר והדברים נקבעים בחומו של כל משרד ומשרד.

יש, אם כן, הגיון רב בהצעת חבר-הכנסת מרדכי בן-פורת. לא הייתי אומר - ושוח מזון ממלכתית, כי אנחנו מפתחים מושויות ללא חפקיד וללא הגדרה, אבל הייתי אומר שעל הממשלה - והכנסת יכולה לעזור בזה רבות - ליצור שולחן עבודה משותף שבו כל ההחלטות בנושא החלבון, המזון, יהיו מחואמות על דעת כולם, בהשתתפות כולם ויחייבו את כולם. אנחנו לא מתעסקים בנושא החלבון פרופר, החפקיד שלנו הוא להציע מדיניות מחקר בנושא החלבון, בעיקר בנושא של מקורות אלטרנטיביים, כדי להפסיק או להקטין את החלות של ישראל ביבוא כבד של 600 מליון דולר, שילך ויכבד עוד יותר בשנים הבאות. חשוב שיהיה פורום משותף שיוכל להגדיר מה כיווני ההתפתחות של המדינה בנושא זה, כדי שנוכל לפתח את מדיניות המחקר בהחאם ללייעדים של המדיניות הממלכתית.

אטפנו נתונים על מכלול משק החלבון במדינת ישראל ואנחנו עומדים להביא אותם לדיון בפורום של מנכ"לים ורוב היחידות המקצועיות במשרדים על מנת שנוכל להתקדם הלאה. בהמלצות שלנו אנחנו קוראים להקים מועצה מזון שתפקד על ההערכות הממלכתית לעיצוב מדיניות גם לבטחון המזון ולאי תלות המדינה ביבוא חומרי גלם לתעשיות בעלי החיים. הגוף המוצע יפעל ברמה הממלכתית להגברת החכנון, התיאום והביצוע בין הגורמים העוסקים בנושאי הזנת האדם ובעלי החיים ויכלול בין היתר את נציגי משרד החקלאות, משרד המסחר והתעשייה, משרד הבריאות, המועצה הלאומית למחקר ופיתוח, משרד הבטחון, מכוני התערוכות, קרטל השמנים. אנחנו אומרים שיש לאמץ מדיניות הדרגתית של החאמת רמת המחירים למוצרי החלבון מהחי לעלות הריאלית שלהם למשק - דבר שאינו קיים כיום - ולבסס אותם על היבטים רפואיים בריאותיים. יש לערוך בקינה של מדיניות הסבסוד הממשלתית מבחינת משמעותה הכוללת למשק החלבון הישראלי, משק המוצרים מהחי, הרגלי הצריכה ובריאות הציבור. בדו"ח שלנו אנחנו ממליצים לצמצם את צריכת החלבון היומית לנפש בארץ, בעיקר על ידי צמצום צריכת החלבון מן החי ולבצע זאת בשני שלבים: שלב א' עד 10 שנים ובו להגיע לצריכה יומית מכסימלית של 85 גרם חלבון ליום; שלב ב' עד 25 שנים ובו

ד"ר א. ברק:

להגיע לצריכה יומית מכסימלית של 75 גרם חלבון ליום. בל נשכח שיש הרבה מאד מוצרים שיכולים להחליף מוצרי חלבון מן החי, שאינם שונים כמעט בטעמם מן הטעם המקורי. אפשר לנצל את חלבון הסויה שאין הבדל בין טעמו לטעם הבשר ואפשר לערבב אותו בהמבורגרים, בנקניקים.

אנחנו חושבים שצריך לפתח מערכת של חינוך ציבורי והסברה בין-משרדית - משרד החינוך והתרבות, משרד הבריאות, משרד המסחר והתעשייה - כדי להביא להסברה לאומית וחבה בנושא צמצום צריכת החלבון והגברת המודעות בכל שכבות הציבור. כחלק מן המאמץ הלאומי לא צריך לפגוע בנושא של הצמחונות והטבעונות; להיפך, זה עשוי לשרת את העניין.

היו"ר ח. גרוסמן:

אני מציעה שעוד לפני שהכנסת תחפזר נוציא סיכום על דברים שאין עליהם ויכוח. ייתכן שבפגרה נוכל להמשיך בדיון, אבל לא הייתי רוצה שנחפזר מבלי להגיד דברים בסיסיים בעניין החכנון, הפיקוח, קביעת הסובסידיות והקמת רשות מזון או מועצת מזון.

אינני מתנגדת להצעת חבר-הכנסת בן-פורת שהוועדה תוציא חוברת, אם אמנם נספיק להוציא אותה.

י. בארי:

אני מציע שבישיבה הבאה, כשחברי הוועדה יביעו את דעתם, יהיו נוכחים גם המומחים.

היו"ר ח. גרוסמן:

בהחלט, לא חשבתי אחרת. השאלה אם נמצא זמן לקיים את הישיבה.

ד"ר רשף:

אני רוצה להזכיר לחברי הוועדה שישיבה בנושא זה התקיימה לפני מספר שנים ואז החליטה הוועדה החלטות יפות שביניהן גם ההחלטה, שההסברה לציבור חייבת להיות בהיקף כזה שבו תוכל להתמודד עם הפרסומת למוצרי מזון שונים. האם מישהו מכס וראה מאז פרסומת נגדית לפרסומת של מוצרי המזון? - לא, כי דבר לא קרה. הייתי מציע לוועדה לחפש דרך לתת שיניים כדי להתגבר על מכלול הבעיות ששמענו כאן.

היו"ר ח. גרוסמן:

מה אפשר לעשות נגד פרסומת?

ד"ר רשף:

לא צריך לצאת עם פרסומת נגד, אלא עם פרסומת בעד. ניקח לדוגמה את הוזלת מחיר החמאה: משרד הבריאות אמר שההוזלה אינה בסדר, אבל להפתעתי הגדולה משרד הבריאות עמד לבד נגד ההוזלה. החברים היושבים פה - פרט אולי לבית-הספר לרפואה - לא אמרו דבר.

פרופ' ברונר:

כחבתי מכחב לעתונות, אבל לא פרסמו אותו.

ד"ר רשף:

הבעיה היא שחברות התעמולה של "חנובה" למען החמאה יכולות לחסל את תקציב המחלקה לתזונה במשרד הבריאות, כך שאנחנו לא עומים במצב שווה. התעמולה למען החמאה עדיין נמשכת וכספי משלם המסים אינם מספיקים כדי לצאת ולומר שתעמולה זו אינה בסדר.

לענין החכנון: שר הבריאות פנה מספר פעמים לשר האוצר והחשובה היא תמיד: כשנצטרך אתכם, נשאל אתכם. מגעים, חיוכים קיימים כל הזמן, אבל למרות שידוע שתזונה קשורה לבריאות אף פעם לא כוללים את ההיבטים הבריאותיים כחלק אינטגרלי קבוע בחכנונים. גם אם תהיה מועצת מזון, שבה ישבו נציגי משרד הבטחון, משרד המסחר והתעשייה, משרד החקלאות, מכוני התערוכה ועוד, יהיה בה נציג משרד הבריאות במיעוט, אלא אם כן תהיה לו אפשרות לזכות וטו. כיום, לדוגמה, אחוז השומן בחלב הרגיל חלוי בהחלטה של מישהו באוצר. אם הוא רוצה, הוא שואל את משרד הבריאות; אם הוא לא רוצה, הוא לא שואל. במקרה הוא כן שאל, אבל מה היה קורה אילו לא שאל? רוב המוצרים דלי השומן במדינה נעלמו. איפה הלבן דל השומן? לעומת זה

ר. רשף:

פיע בשוק חלב עם יותר שומן. צריך לתת שיניים ולהשפיע על הייצור ל הכמניות שמייצרים. למשל, 36% מן העוף שמייצרים מיוחר ואחר כך פשים שווקים איך למכור אותן. אותו הדבר קורה עם ביצים. יש עודפי צים ומחפשים איך למכור אותן, זו גם הסיבה מדוע יש בצבא מאגר של ים כאשר הצבא משלם עבור כל ביצה רק עשר אגורות. למעשה הצבא הוא לכל העודפים. למעשה מסובסד ענף הלול כמה פעמים - פעם בנושא המזון ופוח, פעם בנושא הביצים ופעם בנושא הצבא, כך שמבחינה כלכלית ההוצאה ספית היא אדירה.

מבחינה בריאותית צריך לזכור את דברי שר- בריאות: 17 אלף שעות עבודה לשנה הולכות לאיבוד במדינה הזאת בגלל חלות לב, בגלל חמוחה מוקדמת. בארצות-הברית זה מסתכם ב-5 בליון דולר שנה; באנגליה - 400 אלף שעות עבודה לשנה. ומדובר רק על חמוחה, בלי ישפוזים, בלי הגבלות בעבודה שקיימות גם הן, בלי סבל המשפחות. 20% הן האישפוזים מסתובבים סביב מחלות שקשורות בחזונה.

אשר למניעה: גם במערכת הבריאות האדירה הדגש נא על טיפול ולא על מניעה. ההסתדרות הרפואית גם היא תומכת יותר במערכת אישפוזים. לא משקיעים הרבה כדי לקדם את פני הועה.

שר-הבריאות הודיע כי מתחם הקשיים התקציביים ממירים את הרפואה הקוראטיבית ברפואה

. בארי:

נרוו נטיבית.

י"ר. רשף:
חינוך: דווקא מצד משרד החינוך והחרבות יש היענות יפה. לפני שלוש שנים התחלנו עם אשרד החינוך בתוכנית של שיעורים מכיתה א', במסגרת חינוך חובה, על זקשר בין בריאות וחזונה. אם בשנה שעברה היו בירושלים רק 3 בחי-ספר שבהם היו שיעורים כאלה, הרי השנה יש כבר 14 בחי-ספר; אגף תוכניות הלימודים במשרד החינוך גם הוא מכין תוכניות לשיעורים אלה, אבל כל העבודה הזאת נעשית בצנעה ואין לה הד. נפגשתי עשר פעמים לפחות עם אנשי הטלביזיה על מנת שיטפלו בנושא, אבל זה לא נושא מספיק מענין מבחינתם.

ביום הלימודים הארוך כבר אפשר להעמיד את התזונה על בסיס כזה.

צ. לינקר:

ד"ר. רשף:
צריך לעשות מאמץ לשנות את המצב הנתון. שינוי כלכלי מחזיק מעמד זמן קצר, לעומת זאת הרגלים מחזיקים מעמד הרבה זמן ועובדים מדור לדור. (1) על-הוועדה לדרוש שבכל מקום של ייצור מזון, תכנון מזון או אספקת מזון יביא נציג הבריאות - לאו דווקא נציג משרד הבריאות - כחלק אובליגטורי. (2) צריך שגם במשרד הבריאות עצמו ישחננו דברים. מאז אותה ישיבה של הוועדה ב-1971 לא קרה כמעט כלום מבחינת המדיניות, אפילו מבחינת אותה מערכת של אנשי מקצוע בחוג המחוזות של משרד הבריאות. יש פסיכיאטרים, יש פסיכולוגים, יש רופאי ילדים, יש אחיות, אבל אין מי שעוסק בחזונה, רק בעיריית ירושלים ובלשכה בחיפה יש אדם שעוסק בחזונה, בשאר המקומות אין מי שעוסק בכך. לא מדובר במליארדים של לירות ולא מדובר במאות אנשים, אלא מדובר בהשקעה קטנה מאד בהשוואה לתוצאות שאפשר להשיג. (3) ההדרכה וההסברה לציבור צריכות להיעשות באמצעות אנשי מקצוע - אחיות ורופאים שעוסקים בבריאות; באמצעות בחי-הספר; ובאמצעות הסברה ישירה לציבור. ההסברה לא צריכה להיות משהו חד-פעמי אלא דבר חוזר ומחמיד. מוטב שידור של דקה בטלביזיה יום יום מאשר שידור של שעה פעם בשנה.

מ. בן-פורת:

בשבועיים האחרונים התחלתי בשתי יוזמות: (1) העברתי שאילתוח לשרים השונים בנוגע לשאלה באיזו מידה משולב משרד הבריאות בקביעת הסובסידיות, ביבוא ועוד. (2) הצעתי הצעת חוק, שחונח על שולחן הכנסת, שבא לחקן את חוק מועצת הלול והאומרת כי במועצת הלול צריכים להיות 2 נציגים של משרד הבריאות בין 8 הנציגים של הממשלה. אני מציע שחברי הוועדה יאמצו לעצמם נושאים נוספים לחקון על הצעות חוק ועל ידי כך אפשר יהיה לחייב את הממשלה באמצעות חתיקה.

מ. בן-פורח:
את נציגי משרדי הממשלה הנוגעים בדבר.
אני מציע לוועדה לזמן לכאן, בהקשר לנושא זה,

היו"ר ח. גרוסמן:
לא נספיק.

מ. בן-פורח:
הבאה. תפקידה יהיה לעקוב, ליזום חתיקה, לזמן את משרדי הממשלה ולהוציא
אח החוברת.
אני מציע לוועדה להקים ועדה משנה קבועה
להרגלי תזונה, ואם לא בכנסת הזאת - בכנסת

היו"ר ח. גרוסמן:
המוזמנים.
נצטרך להכניס את כל ההצעות האלק במסגרת
ההמלצות שלנו, בנוסף להמלצות ששמענו כאן מן

הישיבה ננעלה בשעה 13.05